

Προοίμιο

Μὲ τὰ στοιχεῖα ποὺ διαθέτουμε σήμερα θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ὑποστηρίξει ὅτι, στὴν ἱστορία τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, ὁ Κώστας Οὐράνης ἔχει ἐνταχθεῖ σὲ μιὰ μορφὴ ἥπιου, ἕως ἀφανοῦς, μικροκανόνα· καὶ ὅτι σὲ αὐτὸ συνέβαλε ἐν μέρει ἡ φήμη τοῦ κοσμοπολίτη συγγραφέα ταξιδιωτικῶν ἐντυπώσεων, πάντα σὲ σύγκριση μὲ τὴν πιὸ μαχητικὴ καὶ ἰδεοπαθῆ ταξιδιωτικὴ γραφὴ τοῦ Νίκου Καζαντζάκη. Θὰ μπορούσε ἐπίσης νὰ ὑποστηριχθεῖ ὅτι ὡς ποιητῆς ἀφέθηκε στὴν τύχη τῶν ἡσσόνων ποιητῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ χωρὶς τὴν «ἀντικανονικὴ» αἴγλη τοῦ Τέλλου Ἄγρα, τοῦ Ναπολέοντα Λαπαθιώτη, τοῦ Ρώμου Φιλύρα ἢ τοῦ Μήτσου Παπανικολάου. Μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου μάλιστα νὰ ἐπιδεινώνει τὴ θέση του καὶ νὰ ἀποδυναμώνει τὴν ἀπήχησή του.

Στὰ προηγούμενα προστίθεται καὶ ἡ παρατήρηση ὅτι ἡ ποίησή του ἐπιβαρύνεται ἀπὸ ἓνα τεράστιο πεζογραφικὸ ἀρχεῖο τὸ ὁποῖο ταλαντεύεται ἀνάμεσα στὸν κριτικὸ σχολιασμὸ καὶ τὴ δημοσιογραφικὴ γραφὴ, ἀνάμεσα στὴν ἐντυπωσιογραφία καὶ τὴ χρονογραφία. Συνοπτικά, θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ἰσχυριστεῖ ὅτι ὁ Οὐράνης, ποιητικά, ἐκπροσωπεῖ μιὰ μορφὴ δευτεραγωνιστῆ ἢ τριταγωνιστῆ τοῦ κανόνα γιὰ τὸν ὁποῖο ἡ λήθη ἔπραξε τὰ δέοντα. Μιὰ τέτοια θεώρηση ὅμως θὰ ἦταν καὶ ἀνεπαρκῆς καὶ ἄδικη, γιὰ δύο τουλάχιστον λόγους.

Ὁ πρῶτος ἔχει νὰ κάνει μὲ τὴν ἔννοια τοῦ κανόνα. Ἐχοῦμε συνηθίσει (μὲ τὴν ἐπίδραση τοῦ θεσμοῦ καὶ τῆς φήμης ἀλλὰ καὶ τῆς κεκτημένης ἀξίας) νὰ ἀκολουθοῦμε τὸν ἐπίσημο κανόνα καὶ νὰ ἀγνοοῦμε τοὺς μικροὺς κανόνες ποὺ

περιβάλλουν τὸν μεγάλο καὶ τοῦ ἐπιτρέπουν νὰ ἀναπτυχθεῖ καὶ νὰ διαδοθεῖ. Ὅμως, ἡ διαμόρφωση τοῦ κανόνα εἶναι πιὸ περίπλοκη καὶ πιὸ πολυδύναμη ἀπὸ τὴν ἀπλὴ κατάταξη τῶν καθιερωμένων ὀνομάτων καὶ τὴν ἀναγνώριση σημαντικῶν ἔργων ποὺ ἐπικράτησαν στὴ δοκιμασία τοῦ χρόνου. Ἡ ὑπαρξὴ τῶν μικρῶν κανόνων εἶναι ζωτικῆς σημασίας γιὰ τὴν ἀνάδειξη τοῦ μεγάλου κανόνα· αὐτοὶ παρέχουν τὴν περιρρέουσα ἀτμόσφαιρα καὶ συμμετέχουν στὴν πραγματικότητά κάθε ἐποχῆς ποὺ δίνει ὦθηση στὸν χρόνο, καθὼς ἐνισχύουν ἔμμεσα τὴν ἀνάδυση τῶν πρωταγωνιστῶν καὶ κρατοῦν σὲ διαρκὴ κινητικότητα τὸ πολιτισμικὸ πεδίο.

Ὁ δεῦτερος ἔχει νὰ κάνει μὲ τὴν ἕως σήμερα ἀντιμετώπιση τοῦ Οὐράνη ἀπὸ τὴν κριτικὴ καὶ τὴν ἱστορία τῆς λογοτεχνίας. Πράγματι, θεωρεῖται εὐλόγο νὰ ἐντάξεις ἕναν ποιητὴ στὸ κίνημα ποὺ ἀνήκει ἢ, ἂν δὲν ἀνήκει τεκμηριωμένα σὲ κάποιον κίνημα, νὰ ἐντοπίσεις μὲ ποιῆς ποιητικὲς τάσεις σχετίζονται τὰ κύρια χαρακτηριστικά του, σὲ ποιά περιοχὴ χαράζει τὴν πορεία του. Γιὰ τὸν Οὐράνη αὐτὸ ἔχει ἀπὸ χρόνια συμβεῖ. Θεωρήθηκε ἀργοπορημένος ἀπόγονος τοῦ ρομαντισμοῦ καί, κυρίως, τοῦ συμβολισμοῦ, ἕνας χαμηλὸς ὀπαδὸς ξένων ἰνδαλμάτων, ἕνας ποιητὴς τοῦ 20οῦ αἰῶνα ποὺ δὲν μπόρεσε νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὴν ἰσχυρὴ ἐπίδραση τοῦ Πόε καὶ τοῦ Μπάυρον, τοῦ Μπωντλαῖρ καὶ τοῦ Βερλαίν, τοῦ Σουίνμπερν καὶ τοῦ Οὐάιλντ. Παρέμεινε ἕως τὸ τέλος «νέο» ἢ «μετὰ» ρομαντικὸς καὶ συμβολιστὴς, μακριὰ ἀπὸ τὸν ἀναδυόμενον μοντερνισμό στὶς ἀρχὲς τοῦ 20οῦ αἰῶνα, ἀλλὰ καὶ χωρὶς τὴ δύναμη τῆς παράδοσης ἢ τῆς ἀνανεωμένης παράδοσης. Ἡ διάγνωση αὐτὴ τὸν θέλει ἡσσονα ποιητὴ μὲ ἐλάχιστη, ἂν ὄχι ἀνύπαρκτη, ἀπήχηση.

Ἐντούτοις, παρόμοιες γενικὲς ἀξιολογήσεις καὶ γραμματολογικὲς ἱεραρχήσεις ἀντιδικοῦν μὲ τὴν πραγματικότητα. Γνωρίζουμε, πάντα γνωρίζαμε, ὅτι ὑπάρχει ἕνα κοινὸ (μπορεῖ μικρὸ) ποὺ συνεχίζει ἕως σήμερα νὰ ἐκτιμᾷ καὶ νὰ διαβάσει τὸν Οὐράνη. Ἀκόμη περισσότερο: ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ

1970 και ἔως σήμερα ἡ ποίηση τοῦ Οὐράνη ἐξακολουθεῖ νὰ μελοποιεῖται· ἐξακολουθεῖ νὰ ἀκούγεται καὶ νὰ συγκινεῖ, ὑπενθυμίζοντας ὅτι ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι τρόποι, πέραν τοῦ κανόνα, νὰ βρῖσκει ἡ «ἤσων» ποίηση τὸν δρόμο τῆς στὴν κοινωνία καί, ἐπομένως, νὰ συνάπτει ἓνα καινούργιο συμβόλαιο μὲ τὸ κοινό. Ἐνα συμβόλαιο ποὺ δὲν εὐτύχησαν νὰ ἔχουν ὅλοι οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ μεγάλου κανόνα. Ἡ διαπίστωση αὐτὴ χρειάζεται νὰ ἐκτιμηθεῖ ἀναλόγως ἀπὸ τὴ θεωρία τῆς πρόσληψης, ἐπανεξετάζοντας ταυτόχρονα καὶ τὶς ἔννοιες «μειζων» καὶ «ἤσων» στὴν ἱστορία τῆς λογοτεχνίας.¹

*

Θεώρησα ἀπαραίτητα ὅσα προηγήθηκαν γιὰ νὰ ὑπάρξει ἓνα πλαίσιο διαλόγου στὸ ἀναπόφευκτο ἐρώτημα «γιατί ὁ Οὐράνης σήμερα;». Πέρα ἀπὸ τὴν προφανῆ ἀνάγκη γιὰ μιὰ

1. Σημειώνει σχετικὰ ὁ Οὐράνης, μὲ προληπτικὴ ὀξύνοια, σὲ ἐπιστολὴ του στὴν Καλομοίρα Κουρούκλη τὸ 1913: «Ἐπὶ ὑπάρχουν βέβαια μέσα στὴν Τέχνη πνεύματα ποὺ διέφυγαν τὴν ψυχρὴ κατάταξη ποὺ προϋποθέτει ὁ Καιρὸς – ἄστρα ποὺ ἐξακολουθοῦν ἀκόμα νὰ λάμπουν μολονότι πάει καιρὸς ποὺ ἔσβησαν. [...] Δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο μὲ ὅλους. Ἐπὶ ὑπάρχει ἡ τάξις τῶν *poetae minores*, ὅπως τοὺς ὀνομάζει ὁ Γάλλος κριτικὸς Taine, οἱ ὅποιοι ἐν παραβολῇ πρὸς τὰ οἰκουμενικὰ πνεύματα εἶναι ὅ,τι οἱ σκαλιστὰι τῶν μικρῶν ἀγαλμάτων ἐμπρὸς στοὺς μεγάλους γλύπτες. Αὐτοὶ –οἱ δεῦτεροι– εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ [...] θέτουν τὴν σφραγίδα τοῦ τελείου [...]. Χρειάζονται ὁμως πολλοὶ [*poetae minores*] γιὰ νὰ κάνουν ἓνα μεγάλο Τεχνίτη [...]. Τοὺς μεγάλους τοὺς βλέπουμε μὲ θαυμασμό, τοὺς [*minores*] μὲ ἀγάπη. [...] Οἱ *poetae minores* λοιπὸν εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ στέκονται ὡς μνημεῖα τῶν ἐποχῶν τους, γιατί μόνον σ' αὐτοὺς βλέπει κανεὶς σὲ τί σταθμοὺς εὐρισκόταν ἡ γλῶσσα, ἡ διανόησις, ἡ κατεύθυνσις τῆς ζωῆς καὶ ἡ ἀντίληψις τῆς Τέχνης στὴν ἐποχὴ τους. Εἶναι οἱ συμπαθητικοὶ ποιητὰι ποὺ δὲν ὀρίζουν τὴν ἐποχὴ τους ἀλλὰ ποὺ τοὺς ὀρίζει αὐτή...», Κώστας Οὐράνης, Ἐνα εἰδύλλιο. 36 ἀνέκδοτες ἐπιστολές (ἐπιμ. Ἀλὸη Σιδέρη), Ἀθήνα: Ἰδρυμα Κώστα καὶ Ἑλένης Οὐράνη, 1992, σ. 59-60.